

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 41.086.003
у Національному університеті
«Одеська юридична академія»
(65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23).

ВІДГУК

**опонента, кандидата юридичних наук, доцента, завідувача кафедри
цивільно-правових дисциплін Одеського державного університету
внутрішніх справ Маковія Віктора Петровича
на дисертацію Станкової Ірини Михайлівни
на тему «Цивільно-правове регулювання захисту прав споживачів у
сфері надання послуг», представлену на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право
і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право**

Актуальність теми дослідження. Кожна людина є споживачем, постійно вступаючи в правовідносини купівлі-продажу або замовляючи послуги, при цьому якість наданих товарів і послуг не завжди відповідає вимогам закону. Сучасний стан захисту прав споживачів в Україні характеризується великою кількістю проблем практичного та теоретичного характеру. Зокрема, чинне законодавство, що регулює цивільні відносини за участю споживачів у сфері надання послуг, не гарантує їх якість та ефективний захист. Це стосується, насамперед, прогалин у Законі України «Про захист прав споживачів», що істотно впливають на рівень захисту цих прав. Спеціальний нормативно-правовий акт, який регулює сферу споживчих правовідносин, прийнятий три десятиліття тому, до нього було внесено численні зміни та доповнення, але, незважаючи на це, він не

враховує особливостей захисту прав споживачів в умовах розвитку цифровізації суспільно-економічних відносин.

До проблем теоретичного характеру слід віднести, перш за все, неузгодженість положень цивілістичної доктрини щодо концепції споживчого права. Це питання стосується основ приватного права, зокрема щодо свободи договору і обов'язкової сили договірних зобов'язань. Споживче право також розглядається як інструмент споживчої політики, що обумовлює ще одне важливе питання – формування ефективної державної політики України у контексті адаптації до європейських стандартів.

Отже, звернення Станкової Ірини Михайлівни до проблематики цивільно-правового регулювання захисту прав споживачів у сфері надання послуг є актуальним та практично значущим, що обумовлює нагальну потребу в її науковій розробці, спрямованій на удосконалення правової системи України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації безпосередньо пов'язана з комплексними темами науково-дослідної роботи кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» «Методологічні засади вдосконалення цивільного законодавства» на 2011–2015 роки (державний реєстраційний номер 0110U000671) та «Цивілістичний вимір інтеграційного розвитку України» на 2016–2020 роки (державний реєстраційний номер 0116U001842).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, заснований, перш за все, на її структуризації, що науково та методологічно адекватна її об'єкту та предмету, поставленим завданням, вирішення яких відображено у змісті роботи та конкретизовано у її висновках. обґрунтованій її структуризації,

аргументації запропонованих пропозицій та висновків. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на вісім підрозділів, змістовно пов'язаних між собою, висновків та списку використаних джерел. Результати дисертаційного дослідження І. М. Станкової більшою мірою обґрунтовані, міркування автора побудовані на аналізі: різних підходів щодо правового захисту прав споживачів, авторами яких є Н. В. Аляб'єва, Д. В. Боброва, Т. В. Боднар, О. В. Дзера, Н. М. Дочинець, Л. М. Іваненко, М. М. Казаков, С. А. Косінов, О. Л. Коцовська, Н. С. Кузнецова, Г. А. Осетинська, О. П. Письменна, Ю. Ю. Рябченко, Ю. В. Тищенко, М. В. Фролков, Є. О. Харитонов, О. Ю. Черняк та ін.; значної кількості національних (насамперед України, країн Європейського Союзу, США і Китаю) та міжнародних (розроблених в рамках ООН та Європейського Союзу) нормативно-правових актів, що регулюють цю сферу відносин.

Автором для наукових узагальнень та з'ясування особливостей цивільно-правового регулювання захисту прав споживачів у сфері надання послуг обрано у якості об'єкта дослідження суспільні відносини, що виникають у процесі надання споживчих послуг, а її метою визначено комплексний аналіз проблем у цій сфері та вироблення рекомендацій з питань вдосконалення чинного законодавства України щодо захисту прав споживачів. Для досягнення основної мети роботи автором визначено низку наукових завдань, які в питомій вазі вирішено успішно, а саме: уточнено зміст базових понять дослідження «послуга», «споживач» як економіко-правових категорій та об'єкта цивільно-правового регулювання; визначено особливості споживчих правовідносин і об'єкти захисту, виявити їх специфіку, що впливає на вибір форми і способів захисту прав споживачів у сфері надання послуг з урахуванням стрімкого розвитку цифрової реальності; охарактеризовано правовий статус споживача, його структуру; узагальнено найкращий зарубіжний досвід із захисту

споживчих прав у сфері надання послуг; розглянуто генезу національного законодавства про захист прав споживачів у сфері надання послуг із посиланням на кращі зарубіжні практики; охарактеризовано цивільно-правові форми регулювання відносин у сфері надання споживчих послуг; визначено концептуальні засади формування державної споживчої політики України у контексті адаптації до європейських стандартів; з'ясовано коло суб'єктів, уповноважених здійснювати захист порушених прав та інтересів споживачів у сфері надання послуг; встановлено особливості судового захисту прав споживачів у сфері надання послуг. Методологічною основою дослідження обрано комплекс загальнонаукових та спеціальних підходів, методів, прийомів, що дозволило найповніше розкрити тему дисертаційної роботи.

Основні результати дослідження І. М. Станкової, сформульовані висновки і рекомендації, що базуються на власних судженнях автора, є здебільшого обґрунтованими, достовірними, об'єктивними.

Повнота викладу наукових положень дисертації в опублікованих працях. Основні положення роботи знайшли відображення у 5 наукових статтях, з яких 4 статті опубліковано у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 1 стаття – у зарубіжному періодичному виданні, а також у 8 тезах доповідей на науково-практичних конференціях, засіданні круглого столу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація І. М. Станкової є одним із перших у вітчизняній цивілістичній науці комплексним спеціальним дослідженням проблем захисту прав споживачів у сфері надання послуг в умовах формування цифрової економіки.

Найбільш значущими положеннями дисертації, що містять новизну, є:

визначення поняття споживчих правовідносин як «специфічної форми соціальної (приватноправової) і владної (публічно-правової) взаємодії суб'єктів споживчого права в сфері споживчого ринку з метою реалізації інтересів і досягнення результатів, передбачених укладеними договорами, споживчим законодавством і прийнятими відповідно до них іншими нормативними правовими актами, а також техніко-юридичними нормами» (п. 1.1);

теоретичне обґрунтування виокремлення у системі українського права комплексної галузі – споживчого права, визначення його поняття як «сукупності норм, правил, що визначають механізм реалізації споживчих прав, форм правового захисту споживачів послуг від можливих зловживань з боку їх надавачів» (підрозділ 1.1);

розгляд прав споживачів у контексті надання їм статусу основних прав людини, на користь чого свідчить «їх поступове зближення, що наочно проявляється у законодавстві ЄС, яке надає їм обов'язкову юридичну силу» (підрозділ 1.1);

виділення моделей побудови законодавства у сфері захисту прав споживачів послуг відповідно до їх урегульованості на конституційному рівні: до першої моделі віднесено законодавство країн, у яких в Основних Законах не міститься чітких положень щодо захисту прав споживачів; до другої моделі віднесено законодавство країн, у конституціях яких містяться норми, що визначають права споживачів (підрозділ 2.1);

наукове обґрунтування необхідності розрізнення понять цивільно-правової охорони та цивільно-правового захисту прав споживачів у сфері надання послуг (підрозділ 2.2);

типологія суб'єктів, що формують систему захисту прав споживачів послуг, в залежності від виконуваних ними функцій: суб'єкти, діяльність яких пов'язана із правозастосуванням та виконанням правових приписів; суб'єкти, що здійснюють нагляд за застосуванням законодавства у цій

сфері; суб'єкти, що надають консультування, здійснюють інформування та споживчу освіту (підрозділи 3.1 та 3.2);

визначення сутності та переліку несприятливих умов споживчих договорів за результатами аналізу судової практики, зокрема Верховного Суду, щодо захисту прав споживачів у сфері надання послуг: «умови, які не були погоджені із споживачем індивідуально; умови, що порушують принцип сумлінності; умови, що створюють нерівні права і обов'язки сторін угоди; умови, що діють на шкоду сторони договору» (підрозділ 3.2.).

Зміст наведених положень дає змогу констатувати, що вони характеризуються оригінальністю відносно вже сформованих вітчизняною правовою наукою підходів щодо цивільно-правового регулювання захисту прав споживачів. Сформульовані пропозиції будуть корисними у побудові національної системи правозахисту у сфері надання послуг відповідно до європейських стандартів.

Практичне значення одержаних автором дисертації результатів.

Теоретичні узагальнення, сформульовані у дисертаційній роботі дефініції можуть стати підґрунтям для подальших наукових розвідок та формування нової парадигми захисту прав споживачів. Практичні рекомендації, що містяться у роботі, спрямовані на підвищення ефективності цивільно-правового регулювання захисту прав споживачів, і представляють інтерес для суб'єктів, що утворюють інституціональну систему захисту прав споживачів.

Матеріали дисертаційного дослідження є цінними для навчального процесу при викладанні дисциплін «Цивільне право», «Договірне право», «Споживче право», а також підготовці робочих програм, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій із зазначених дисциплін.

У результаті вивчення дисертації текстових запозичень без посилання на джерело не виявлено, порушення академічної доброчесності відсутні.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження та зауваження до нього. Загалом позитивно оцінюючи теоретичну та практичну значущість дисертаційної роботи І. М. Станкової, варто зупинитися на її окремих положеннях, що потребують додаткового обґрунтування чи уточнення чи під час публічного захисту та можуть стати предметом подальших наукової дискусій.

1. Аналіз положень доктрини та чинного законодавства дозволив автору обґрунтувати концепцію комплексної галузі – споживчого права. Потребує уточнення, у якій якості це комплексне утворення розглядає автор: як галузь права чи галузь законодавства, що з позицій загальної теорії права є різними правовими явищами.

2. У підрозділі 2.1 автор, розглядаючи проблеми «прийняття нормативно-правових актів «нового» покоління у сфері забезпечення захисту прав споживачів послуг у цифрову епоху», звертається до позитивного досвіду країн ЄС, США, Китаю. Які пропозиції можна надати вітчизняним законодавцям з урахуванням досвіду більш розвинених країн, у яких споживчі відносини у межах цифрової реальності є більш поширеними та більш врегульованими, що, у свою чергу, посилює ефективність правового захисту споживачів?

3. Потребує уточнення позиція автора щодо дискусій, що ведуться з питання наділення юридичних осіб правами споживача на рівні базового закону, що регулює цю сферу правовідносин – Закону України «Про захист прав споживачів».

4. У підрозділі 2.2 автор розглядає приватноправовий механізм захисту прав споживачів у сфері надання послуг, у який, на його думку,

входять такі елементи – форма здійснення захисту, засоби здійснення захисту та способи здійснення захисту. Щодо визначення цих категорій та їх співвідношення.

5. Автор справедливо наголошує на необхідності «формулювання Верховним Судом нових правових позицій з метою однакового застосування норм права щодо захисту прав споживачів судовими інстанціями усіх рівнів у нових реаліях, оскільки керівні роз'яснення вищої судової інстанції України були надані понад двадцять років тому», при цьому в роботі розглядається лише одна форма судового захисту прав споживачів у сфері надання послуг – судами загальної юрисдикції (підрозділ 3.3). Лише один раз згадується рішення Конституційного суду України з цих питань, хоча цих рішень більше. Приймаючи до увагу запровадження в Україні інституту індивідуальної конституційної скарги, така форма судового захисту прав споживачів у сфері надання послуг буде поширюватися. Також потребує роз'яснення позиція автора щодо існування відповідної практики Європейського суду з прав людини та її застосування в Україні.

Утім, викладені зауваження до положень дисертації в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, натомість спрямовані на мотивування дисертанта до подальших наукових розвідок.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

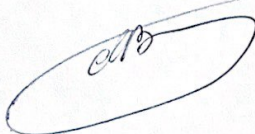
Дисертаційна робота Станкової І. М. є завершеним самостійним дослідженням, у якому отримано нові науково обґрунтовані результати з актуальних питань удосконалення цивільно-правового механізму захисту прав споживачів у сфері надання послуг.

Таким чином, дисертація на тему «Цивільно-правове регулювання захисту прав споживачів у сфері надання послуг» виконана на належному науково-теоретичному рівні та відповідає вимогам, передбаченим

Порядком присудження наукових ступенів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор – Ірина Михайлівна Станкова заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно – правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ

В.П. Маковій

Підпис доцента В.П. Маковія засвідчую
Перший проректор Одеського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

В.Л. Грохольський